

تاریخ تحلیلی زندگی امامان معصوم علیهم السلام

غلامحسن محرمی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

سخنی با خواننده

پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی اجتماعی بوده است. این ایده در سطح ملی، ترسیم‌کننده هویت دینی-ملی و حیات سیاسی اجتماعی ایرانیان و در سطح فراملی، تبیین‌کننده ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعاده هویت و عزت به مسلمانان در دوران معاصر بود. ترسیم ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و همچنین تلاش برای اعاده هویت مسلمانی، پرسش‌ها و چالش‌های معرفتی و عملی جدیدی فراروی مسلمانان قرار داد و نظام جدیدالتأسیس حکومت دینی در ایران را بر آن داشت تا از طریق نهادهایی همچون المصطفی ﷺ به بررسی این پرسش‌ها و چالش‌ها همت گمارد و از نزدیک با علاقه‌مندان انقلاب اسلامی به گفت‌وگو بپردازد.

بدون تردید، مؤسسه الحکمه، با برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت، به عنوان یکی از مهم‌ترین بازوان المصطفی ﷺ، در تحقق این رسالت گام‌های مهم و اثرگذاری برداشته و فراگیران بسیاری را تحت آموزش‌های خود قرار داده است. این آموزش‌ها، که تا کنون به صورت کلاس‌های درسی برگزار می‌گردید و معمولاً فاقد متنی در این باره بود، نیازمند توانمندسازی از طریق تهیه متون آموزشی به زبان‌های مختلف بود که طی چند سال اخیر به عنوان بخشی از وظایف آموزشی این مؤسسه مورد توجه قرار گرفته است.

ناگفته پیداست که متن آموزشی در این مؤسسه، با آنچه در فضای علمی

حوزه‌های علمیه و همچنین محافل دانشگاهی متداول است، تفاوت‌های بسیاری دارد. در واقع، این متون ضمن لزوم رعایت استانداردهای آموزشی، می‌باید به صورت مختصر به نگارش در آیند تا کوتاه بودن آموزش‌های این مؤسسه را پوشش دهند. علاوه بر این، از آنجاکه مخاطبان این مؤسسه، مسلمانان اعم از شیعه و سنی و همچنین دیگر معتقدان به ادیان الهی و غیر الهی و حتی بی‌دینان‌اند؛ ضروری بود تا نگرش حاکم بر این متون، تقریبی و همدلی میان ما و آنان باشد تا راهی به سوی گفت‌وگو و معرفی معارف اهل بیت علیهم السلام نیز گشوده شود و رسالت کنونی ما را در تحقق اهداف بلند انقلاب شکوهمند اسلامی به فرجام برساند. اما نکته مهمی که در اینجا باید به آن اشاره کرد، آن است که هدف اصلی این مؤسسه از تهیه و نگارش این متون، نه صرفاً تألیف؛ بلکه بهره‌مندی بهینه از متون موجود است که به صورت تلخیص، گردآوری و ترجمه تقدیم فراگیران می‌شود.

بی‌تردید، اجرای این رسالت و غنای علمی آن، مدیون تلاش‌های ارزنده استادان و اعضای محترم گروه‌های علمی این مؤسسه است که مناسبت دارد از یکایک آن‌ها تقدیری شایسته به عمل آید. این مؤسسه در راستای حیات و بالندگی معارف اهل بیت علیهم السلام آثار خود را در اختیار فراگیران و علاقه‌مندان قرار می‌دهد. پیشاپیش از انتقادات و پیشنهادهای علمی همه استادان، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌های علمی و آموزشی، موجب رشد و بالندگی فرهنگ دینی، به‌ویژه معارف بلند اهل بیت علیهم السلام، در سطح جهان شود.

دکتر محسن ملک‌افضلی

فهرست

مقدمه	۱۳
درس اول: امیر مؤمنان علی <small>علیه السلام</small> در مکه	۱۵
درآمد	۱۵
۱. خانواده امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small>	۱۵
۲. میلاد امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small>	۱۸
۳. امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small> در خانه پیامبر <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>	۲۰
۴. نخستین مسلمان	۲۱
۵. اسلام آوردن خانواده امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small> در آغاز بعثت	۲۲
۶. اعلام امامت امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small> هنگام دعوت خویشاوندان	۲۵
۷. امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small> همراه بنی هاشم در شعب ابی طالب	۲۶
۸. امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small> و رحلت ابوطالب <small>علیه السلام</small>	۲۷
درس دوم: امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small> در مدینه همراه پیامبر <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>	۳۱
درآمد	۳۱
۱. هجرت به مدینه	۳۲
۲. ازدواج با حضرت زهرا <small>علیها السلام</small>	۳۳
۳. حدیث سدّ ابواب	۳۵
۴. پیمان برادری	۳۶
۵. امیر مؤمنان <small>علیه السلام</small> در جنگ های پیامبر <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>	۳۷
۶. مسلمان شدن مردم یمن توسط امام علی <small>علیه السلام</small>	۴۳

- ۴۳ _____ ۷. معرفی امیر مؤمنان علیه السلام به یمنیان توسط پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۴۵ _____ ۸. واقعه غدیر و اعلام عمومی امامت علی علیه السلام
- ۵۱ _____ درس سوم: امیر مؤمنان علیه السلام در مدینه بعد از رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۵۱ _____ درآمد
- ۵۲ _____ ۱. ماجرای سقیفه و حوادث پیرامون آن
- ۵۶ _____ ۲. نقش قریش در برپایی سقیفه و علل آن
- ۵۹ _____ ۳. علل عدم قیام امیر مؤمنان علیه السلام
- ۵۹ _____ ۴. تلاش های علمی امیر مؤمنان علیه السلام
- ۶۲ _____ ۵. فعالیت های اقتصادی امیر مؤمنان علیه السلام
- ۶۴ _____ ۶. افتاء و قضا
- ۶۵ _____ ۷. مشورت دادن به خلفا
- ۶۷ _____ ۸. امیر مؤمنان و شورای شش نفره
- ۷۱ _____ درس چهارم: امیر مؤمنان علیه السلام در کوفه
- ۷۱ _____ درآمد
- ۷۲ _____ ۱. شروع خلافت امیر مؤمنان علیه السلام و بیعت تاریخی مردم با ایشان
- ۷۳ _____ ۱. تغییر روش خلفای قبل در اعطای حقوق
- ۷۴ _____ ۲. تغییر کارگزاران عثمان
- ۷۵ _____ ۳. انتخاب کوفه به عنوان مرکز خلافت
- ۷۶ _____ ۲. جنگ جمل
- ۷۸ _____ ۳. ورود امیر مؤمنان علیه السلام به کوفه
- ۷۹ _____ ۴. جنگ صفین و حکمیت
- ۸۱ _____ ۵. جنگ نهروان
- ۸۳ _____ ۶. کارشکنی برخی کارگزاران
- ۸۴ _____ ۷. تهیه مقدمات جنگ دوباره با معاویه
- ۸۵ _____ ۸. شهادت امیر مؤمنان علیه السلام

درس پنجم: زندگی امام حسن علیه السلام ۸۹

درآمد ۸۹

۱. ولادت امام حسن علیه السلام و خردسالی ۹۰

۲. امام حسن علیه السلام در عصر خلفای سه گانه ۹۲

۳. امام حسن علیه السلام در عصر حکومت امام علی علیه السلام ۹۵

۴. خلافت شش ماهه امام حسن علیه السلام ۹۷

۵. امام حسن علیه السلام پس از صلح با معاویه ۱۰۴

۶. شهادت امام حسن علیه السلام ۱۰۵

درس ششم: امام حسین علیه السلام ۱۰۹

درآمد ۱۰۹

۱. ولادت امام حسین علیه السلام و خردسالی ۱۱۰

۲. امام حسین علیه السلام تحت تربیت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم ۱۱۱

۳. شروع امامت امام حسین علیه السلام ۱۱۲

۴. امام حسین علیه السلام و ریاست بنی هاشم ۱۱۳

۵. امام حسین علیه السلام در مقابل حکومت معاویه ۱۱۵

۶. امام حسین علیه السلام و مخالفت با ولایتعهدی یزید ۱۱۷

درس هفتم: شهادت امام حسین علیه السلام ۱۲۱

درآمد ۱۲۱

۱. مرگ معاویه و امتناع امام علیه السلام از بیعت با یزید ۱۲۲

۲. امام حسین علیه السلام در مکه ۱۲۵

۳. حرکت امام علیه السلام به سوی کربلا ۱۳۱

۴. امام علیه السلام در کربلا و شهادت ۱۳۱

۵. اسارت خاندان ۱۳۸

-
- درس هشتم: امام سجاده و امام باقر علیهم السلام ۱۴۵
- درآمد ۱۴۵
۱. ولادت امام سجاده علیهم السلام ۱۴۶
۲. امام سجاده علیهم السلام بعد از شهادت پدر ۱۴۷
۳. قیام‌های معاصر امام سجاده علیهم السلام ۱۴۸
۴. خلفای معاصر امام سجاده علیهم السلام ۱۵۴
۵. عبادت‌های امام سجاده علیهم السلام ۱۵۶
۶. ولادت امام باقر علیهم السلام ۱۵۷
۷. خلفای معاصر امام باقر علیهم السلام ۱۵۸
۸. شروع دعوت عباسیان ۱۵۸
۹. ضعیف شدن حکومت بنی‌امیه در عصر امام باقر علیهم السلام ۱۶۰
۱۰. نهضت علمی امام باقر علیهم السلام ۱۶۱
- درس نهم: امام صادق علیهم السلام ۱۶۵
- درآمد ۱۶۵
۱. ولادت ۱۶۶
۲. خلفای اموی معاصر امام صادق علیهم السلام ۱۶۶
۳. امام صادق علیهم السلام در دوران عباسیان ۱۶۷
۴. قیام‌های علویان در زمان حضرت ۱۷۰
۵. نهضت علمی امام صادق علیهم السلام ۱۷۴
۶. رفتار امام صادق علیهم السلام با فرقه‌های دیگر ۱۷۷
۷. شهادت امام صادق علیهم السلام ۱۷۸
- درس دهم: امام موسی کاظم و امام رضا علیهم السلام ۱۸۱
- درآمد ۱۸۱
۱. ولادت ۱۸۲
۵. امامت پس از امام صادق علیهم السلام ۱۸۳

۶. خلفا و حاکمان معاصر امام کاظم علیه السلام ۱۸۵
۷. رخنه و نفوذ در دستگاه خلافت، به نفع شیعیان ۱۸۶
۸. تقابلهای امام موسی کاظم علیه السلام با دیگر مذاهب اسلامی ۱۸۸
۹. مبارزه منفی امام علیه السلام با دستگاه خلافت ۱۸۹
۱۰. امام موسی کاظم علیه السلام در زندان ۱۹۰
۱۱. شهادت امام موسی کاظم علیه السلام ۱۹۲
۱۲. ولادت امام رضا علیه السلام و زندگانی در مدینه ۱۹۳
۱۳. امام رضا علیه السلام و مسئله واقفیه ۱۹۳
۱۴. مسئله ولایتعهدی امام رضا علیه السلام ۱۹۵
۱۵. جلسات علمی و مناظره امام علیه السلام با رهبران ادیان و مذاهب ۱۹۸
۱۶. شهادت امام رضا علیه السلام ۲۰۰
- درس یازدهم: امام جواد، هادی، حسن عسکری علیهم السلام ۲۰۳
- درآمد ۲۰۳
۱. ولادت امام جواد علیه السلام ۲۰۴
۲. ازدواج امام جواد علیه السلام با دختر مأمون ۲۰۵
۳. آغاز امامت امام جواد علیه السلام ۲۰۶
۴. مقابله امام جواد علیه السلام با منحرفان ۲۰۹
۵. مناظرات امام جواد علیه السلام ۲۱۱
۶. امام جواد علیه السلام و ارتباط با شیعیان ۲۱۳
۷. شهادت امام جواد علیه السلام ۲۱۵
۸. ولادت امام هادی علیه السلام ۲۱۶
۹. آغاز امامت ۲۱۷
۱۰. خلفای معاصر ۲۱۸
۱۱. اقامت امام هادی علیه السلام در سامرا ۲۱۹
۱۲. تبیین معارف اسلامی توسط امام هادی علیه السلام ۲۲۲

۱۳. سازمان وکالت و ارتباط با شیعیان ۲۲۴
۱۴. امام هادی علیه السلام و غالیان ۲۲۷
۱۵. شهادت امام هادی علیه السلام ۲۲۸
۱۶. تولد و شهادت امام حسن عسکری علیه السلام ۲۲۹
۱۷. همسر و فرزند ۲۳۱
۱۸. دوران امامت ۲۳۲
۱۹. قیام‌ها و شورش‌ها ۲۳۴
۲۰. ارتباط امام علیه السلام با شیعیان ۲۳۵
- درس دوازدهم: امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف ۲۳۹
- درآمد ۲۳۹
۱. ولادت ۲۴۰
۲. دیدارکنندگان با امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف در عصر غیبت صغرا ۲۴۲
۳. نایبان امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف ۲۴۶
۴. ملاقات با امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف در عصر غیبت کبرا ۲۴۹
- کتابنامه ۲۵۷

مقدمه

تاریخ زندگی امامان معصوم علیهم السلام به همراه زندگی پیامبر صلی الله علیه و آله، به عنوان آخرین و کامل ترین حجت های خدا، پُر فایده ترین مقطع تاریخی برای مطالعه و تحقیق است؛ زیرا مطالعه تاریخ زندگی آنان، فقط مطالعه مقاطع مشخص و محدودی از تاریخ نیست؛ بلکه نیاز بشر را در چگونه زیستن نیز تأمین می کند؛ زیرا بشر در زندگی اجتماعی و طی مسیر تکامل و نیل به سعادت حقیقی، علاوه بر نیاز به شریعت برای تنظیم روابط فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و قضایی و شناخت نحوه رابطه اش با خدا، نیاز به الگوی عملی در زندگی نیز دارد که خدای تعالی برای این منظور، انبیا را به عنوان کامل ترین انسان های عصر خود، الگوی زندگی بشر قرار داده و در آیات بسیاری رفتارهای آنان را در جهت الگو برداری بازگو کرده است. در نبود انبیا و عدم دسترسی به ایشان، ائمه اطهار علیهم السلام به عنوان حجت های خدا و جانشینان آخرین پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به مدت طولانی، الگوی عملی زندگی انسان هستند و تمسک به علم و عمل آنان، موجب نجات است و همان گونه که در قرآن تحریف راه ندارد، سخن و عمل آنان نیز بی عیب و نقص است و آنان از ملکه عصمت برخوردارند. از سوی دیگر، روش زندگی ائمه اطهار علیهم السلام به طور کامل زندگی پیامبران گذشته را منعکس می کند؛ البته با این مشخصه که دسترسی به جزئیات روش زندگی انبیا میسر نبوده و تنها اطلاعات و گزارش های مطمئن درباره زندگی آن ها عبارت از بیان قرآن است که آن نیز کلی و مجمل است و نیاز به تفسیر و تبیین دارد؛ ولی زندگی ائمه علیهم السلام، به

صورت مشروح و مفصل‌تر از زندگی پیامبران و به روش تاریخی به ما منتقل شده است. با این حال، در بیشتر آن بخش‌ها و حیطه‌هایی از زندگی معصومین علیهم‌السلام، که جزو مسائل عادی و روزمره به شمار می‌آید، کمبود گزارش و نقل تاریخی وجود دارد. در نتیجه، گزارش برخی مقاطع زندگی ائمه علیهم‌السلام به علل مختلف در کتاب‌های تاریخی نیامده و در برخی موارد هم از سوی طرف‌داران دستگاه خلافت به خاطر پایین آوردن جایگاه ائمه علیهم‌السلام و احیاناً خدشه‌دار نمودن چهره آنان و همچنین از سوی غلات و قصه‌گویان و کسانی که مبالغات و دقتی به نقل صحیح وقایع تاریخی نداشته‌اند، گزارش‌هایی نادرست به کتاب‌های تاریخی راه یافته است. از این رو، نمی‌توان هر گزارش تاریخی درباره ائمه علیهم‌السلام در هر منبع تاریخی را بدون تأمل و درنگ و به‌کاربردن معیارهای سنجش صحت اخبار تاریخی پذیرفت؛ بلکه باید در بررسی این گزارش‌های احیاناً جعلی، معیارهای کلامی، سیاسی، عقلی و اسنادی را در نظر گرفت و گزارش‌هایی را که متضاد اصولی چون نص، عصمت و علم امام باشد نباید پذیرفت؛ البته اصولی که با دلایل قطعی عقلی و نقلی ثابت شده باشد.

در اینجا از دو تن از شاگردان مکتب امام صادق علیه‌السلام جناب آقای حسین حاج‌علی اکبری و روح‌الله محرمی که در گردآوری مواد خام برخی قسمت‌ها مساعدت کردند، تشکر و قدردانی می‌کنیم.